

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна військова адміністрація
Хмельницька обласна рада
Департамент освіти і науки Хмельницької обласної військової адміністрації
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Кафедра суспільних дисциплін
Державний архів Хмельницької області
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
Центр дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при
Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Хмельницька обласна організація Національної спілки краєзнавців України

ПОДІЛЛЯ І ПІВДЕННО-СХІДНА ВОЛИНЬ: МАТЕРІАЛЬНА ТА ДУХОВНА КУЛЬТУРА КРАЮ

Хмельницький
2024

Рекомендовано до друку вченою радою
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(протокол № 6 від 29. 05. 2024 р.)

Рецензенти:

С. Е. Баженова, докторка історичних наук, професорка (м. Кам'янець-Подільський)
С. Д. Гальчак, доктор історичних наук, професор (м. Вінниця)
Ю. В. Телячий, доктор історичних наук, професор (м. Хмельницький)

Редакційна колегія:

І. М. Шоробура, ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, доктор педагогічних наук, професор (гол. ред.);
В. М. Островий, кандидат історичних наук, доцент (заст. гол. ред.);
В. Р. Адамський, кандидат історичних наук, доцент (відп. ред.);
О. Л. Бакіна, заступник директора з навчально-виховної роботи Хмельницького ліцею № 15 імені О. Співачука;
К. М. Бурдуваліс, директор Державного архіву Хмельницької області;
Г. В. Бучківська, доктор педагогічних наук, професор;
О. М. Галус, доктор педагогічних наук, професор;
Л. М. Левандовська кандидат історичних наук;
С. О. Семенчук, кандидат історичних наук, доцент;
О. С. Поліщук, доктор філософських наук, професор.

П 65 Поділля і Південно-Східна Волинь: матеріальна та духовна культура краю: матеріали І всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 12 квітня 2024 р.) / [І. М. Шоробура (гол. ред.), В. М. Островий (заст. гол. ред.), В. Р. Адамський (відп. ред.), О. Л. Бакіна, Г. В. Бучківська та ін.]. Хмельницький: ХГПА, 2024. Випуск 1. 369 с.

У збірнику вміщенні повідомлення, виголошені авторами, в якості доповідей на І всеукраїнській міждисциплінарній науково-практичній конференції «Поділля і Південно-Східна Волинь: матеріальна та духовна культура краю», в яких розкрито різні методологічні рефлексії, проблеми політичної, економічної та соціальної історії краю.

Адреса редакційної колегії: м. Хмельницький, вул. Проскурівського підпілля, 139, E-mail: kgpa_nauka@ukr.net

ЗМІСТ

Шоробура І. М. Вітальне слово учасникам міждисциплінарної науково-практичної конференції	3
Телячий Ю. Вітальне слово учасникам конференції	4
Тріпак М. Вітальне слово учасникам конференції	5
Бурдуваліс К. Вітальне слово учасникам конференції	7
Семенчук С. Кам'яна статуя з Івашковець як джерело вивчення дохристиянської монументалістики Лівобережжя Середнього Подністер'я	8
Лисий А. Наш останній король	18
Хоптяр Ю., Хоптяр А. Соціально-економічні та політичні трансформації Ярмолинецького ключа Подільської землі у XVIII ст.	24
Берковський В. Візитації Берездівського костелу як історичне джерело	32
Трубчанінов С., Гевель О. Поділля і Південно-Східна Волинь на сторінках «Енциклопедії» Д. Дідро і Ж. Д'аламбера	44
Кушнір А., Августінова А., Піменова Т. Поділля на сторінках перших видань «Британської енциклопедії» (XVIII ст.)	52
Кундельський В. Польська освіта в Правобережній Україні наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.	61
Гурська К. Священницька династія Родкевичів з Дяківцеь. Прокопчук В., Пентюк Б. Життя і побут православного духовенства середини XIX ст. у творчості подолянина Анатолія Свидницького	68
Бурдуваліс К. Початкова та середня освіта в Подільській губернії у фондах Державного архіву Хмельницької області	80
Олійник Ю. Професійні заклади освіти Подільської губернії у фондах Державного архіву Хмельницької області	87
Островий В. До історії видання «Коротка географія України», 1910 р. С. Л. Рудницького	94
	99

І всеукраїнська міждисциплінарна науково-практична конференція

Адамський В. Матеріальне та суспільно-політичне становище Кам'янецького повіту навесні 1918 року	110
Ратушняк І. Деякі аспекти культурної політики губернської адміністрації Поділля у 1918 році	122
Завальнюк О. Проблема харчування учасників освітнього процесу в Кам'янець-Подільському державному українському університеті (1918–1920 рр.) ...	129
Войтович О. Викладачі Кам'янець-Подільського державного українського університету: взаємодія зі студентським контингентом (1918–1920 рр.)	145
Добровольський А. Студентське самоврядування в Кам'янець-Подільському державному українському університеті (1918–1920 рр.)	158
Король В. Аграрна політика гетьманського режиму та опір її проведенню селянством Поділля у 1918 р.	172
Марценюк Н. Ананій Волинець – один із організаторів протигетьманського повстання на Поділлі	183
Кравчук О. Епізод протигетьманського повстання на Вінниччині у творі Модеста Левицького «Gloria victis» (1925 рік)	186
Рекрут В. Лавро Миронюк – співець краси Подільського Побожжя. (Маловідомі сторінки життя і творчості)	195
Трембіцький А. Український військовий, науковий і громадський діяч Олексій Козловський	212
Гринчишин О. Проблеми формування та використання бюджету селянських господарств на Поділлі в добу непу (1921–1928 рр.)	220
Олійник М. «Гібридна війна» більшовицької імперії проти української культури в роки непу (на досвіді Поділля)	230
Левандовська Л. Польські освітні заклади на Хмельниччині в 20-30-х рр. ХХ ст.	244
Черняк В. Подільські корені Маріяна Водзянського	251
Зелінський Р. Михайло Стельмах – шукач правди чи співець радянського режиму?	256

Поділля і Південно-Східна Волинь: матеріальна та духовна культура краю

Дацюк О. Син землі подільської – України син (пам'яті митрополита Володимира (Сабодана))	263
Кохановський О. Середньовічний замок у м. Деражні: історія досліджень	275
Скрипник А. Кам'янець-Подільський планово-економічний технікум інтернат у 2005–2011 рр.	282
Коржик С. Сергій Мартинюк – офіцер-прикордонник, захисник Маріуполя та заводу «Азовсталь»	291
Блажевич Ю., Ващук Н. Відзначення 10-ліття пам'яті героїв Небесної сотні, 10-ліття початку збройної агресії росії проти України на Хмельниччині (інформаційна хроніка подій 20 лютого 2024 року)	311
Гуменюк А. Філософські ідеї І. Предборської в сучасному освітньому дискурсі	325
Якубовська О. Олександр Дмитрович Степенко в освітньому просторі Поділля	330
Телячий Ю. Стійкість – складова ментальності українського народу	333
Мартинюк Н., Долінська Л. Хроніки російсько-української війни у творах художників. Із фондів Деражнянського міського історичного музею	345
Мазур Р. Сучасні виклики студентства в умовах реформи МОН України	352

УДК 37:929-0510 Стеценко(477.43/44)

*Олена Якубовська,
м. Хмельницький*

ОЛЕКСАНДР ДМИТРОВИЧ СТЕПЕНКО В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ПОДІЛЛЯ

У повідомленні аналізується біографічний та науково-педагогічний шлях кандидата історичних наук, доцента О. Д. Степенка, його освітянська діяльність на Поділлі.

Ключові слова: *О. Д. Степенко, Камянець-Подільський державний педагогічний університет, історія України.*

Він був педагогом – таким, якими б мали бути представники цієї професії. Інтелігентний, толерантний, мудрий. Був істориком та науковцем, досконало знав свою галузь. Сам пройшов кожен сходинок професійної діяльності.

О. Д. Степенко народився 11 липня 1928 року у селі Рибальському Грунського району Сумської області в родині селян. Батько, голова колгоспу, був під час голодомору 1932-33 років засуджений та засланий на 10 років. Олександра Дмитровича та його брата виховувала мати. До речі, варто відзначити, брат Олександра Дмитровича теж обрав професію вчителя, викладав географію та був директором школи в Охтирському районі. У 1941 році Олександр Дмитрович закінчив Рибальську семирічну школу та вступив до Охтирського педагогічного училища, де навчався з 1943 по 1946 рік.

У 1946 році був призначений вчителем початкових класів В'язівської семирічної школи Грунського району Сумської області, у 1947 році був звільнений в зв'язку із виїздом на навчання у Харків. Спочатку мріяв поєднати своє життя із юриспруденцією, стати адвокатом, проте, у прийомі документів в Харківський юридичний інститут (зараз Юридична академія ім. Я. Мудрого) йому було відмовлено, оскільки був сином репресованого та під час II світової війни перебував на окупованій території. Отже, з 1947 по 1951 рік навчався у Харківському державному педагогічному інституті ім. Г. Сковороди на історичному факультеті. Після закінчення з

330

відзнакою інституту був направлений на роботу в Самбірське педагогічне училище на посаду викладача історії. Там познайомився із своєю дружиною Черно Іриною Пилипівною, вчителькою російської мови та літератури, з якою прожив майже 52 роки. У 1953 році народилась донька, яка продовжила педагогічну династію батьків та отримала звання «Відмінник народної освіти України».

У 1954 році Степенко Олександр Дмитрович був звільнений з посади викладача історії в зв'язку із зарахуванням до аспірантури Київського державного педагогічного інституту, у 1956 році був переведений на кафедру історії СРСР Київського державного університету ім. Т. Шевченка. Після закінчення аспірантури був призначений Міністерством освіти УРСР на посаду викладача історії Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. З 5 вересня 1957 року розпочав роботу на посаді асистента. У березні 1963 року на засіданні Ради Відділення суспільних наук Академії наук УРСР захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата історичних наук на тему «Питання про походження слов'ян-Русі і боротьба з норманізмом в українській історіографії кінця XVIII – першої половини XIX ст.», у вересні 1963 р. переведений на посаду старшого викладача, у 1966 р. – на посаду доцента [1, с. 440].

Олександр Дмитрович проводив наукові дослідження з історіографії, історії України та історичного краєзнавства. Неодноразово публікувався у Наукових записках Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту серія «Історико-філологічна», написав монографію «Проблеми історіографії Древньої Русі». У томі «Хмельницька область» із серії «Історія міст і сіл УРСР» (1971 р.) Олександр Дмитрович опублікував нариси про смт. Сатанів і с. Новосілка Деражнянського району. Також їм була видана брошура «Устим Кармелюк» (Хмельницький, 1987 р.). Крім того, Олександр Дмитрович опублікував ряд статей та повідомлень у зв'язку з проведенням Подільських історико-краєзнавчих конференцій, а також інших краєзнавчих форумів. Значну увагу приділив науково-популярним статтям, вміщеним в обласній газеті

І всеукраїнська міждисциплінарна науково-практична конференція

«Радянське Поділля», був співавтором монографії «Нариси історії Поділля» (Хмельницький, 1990).

Таким чином, доцент О.Д. Степенко вніс свою частку у розвиток історичної науки на Поділлі і в Україні.

Як член відділення товариства «Знання», педагогічного товариства часто виступав з лекціями перед населенням міста, району, області, перед студентами історичного факультету і педінституту в цілому, проводив виховну роботу серед студентів історичного факультету як наставник академічних груп, відповідав за роботу товариства «Знання» на історичному факультеті.

За час відповідальної роботи на усіх громадських посадах виявляв належний професоналізм, компетентність у вирішенні загальнодержавних питань у галузі освіти, високу порядність, культуру, ерудованість, гуманізм та повагу до людей.

В останні роки своєї професійної діяльності викладав курс «Основи конституційного права України».

Безпомилково можна стверджувати, що найвищою винагородою для будь-якого педагога є успішна реалізація його учнів. Кандидати і доктори наук, заслужені вчителі, керівники установ, викладачі, вчителі – на думку Льва Васильовича Баженова, Степенко навчив понад 4000 тисячі студентів. У цьому сенсі він заслужено є винагороджений.

Науково-педагогічну діяльність продовжують його онука та праонука.

Добре знаний на Поділлі і не тільки Олександр Дмитрович був і залишається для всіх, хто його знав шанованою людиною, науковцем і освітянином.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кам'янець-Подільський державний університет в особах. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003, 470 с.
2. Післядипломна педагогічна освіта та методична служба на Хмельниччині: історія поступу: Збірник наукових праць [ред. кол.: В. Є. Берека (гол.) та ін.]. Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2014. 251 с.